

ЗОРАН ДУЈАКОВИЋ, ИЗУМИТЕЉ И МИРОТВОРАЦ

Бањалучанин и Београђанин Зоран Дујаковић пре четири и по године отишао је у Авганистан. Љубав према истраживању непознатог, бројне хобије као што су рођење, спелеологија и параглајдинг, овај много пута награђивани иноватор и некадашњи подофицир наше војске заменио је тада врло опасним послом. Наиме, у Авганистану је, пуне три и по године, са својим службеним псом професионално радио на детекцији мина и минско-експлозивних средстава, односно на непосредном спречавању могућих терористичких аката у тој, још увек, несигурној земљи.

ЧУВАО САМ КАБУЛ

Зоран Дујаковић рођен је 1966. године у селу Ђурђево, поред Новог Сада. Основну школу завршио у Врбањи, крај Бање Луке, а Средњу војну школу у Сарајеву и Београду. По занимању је техничар телекомуникација. Службовао у Мостару, Ужицу, Сарајеву, Београду и Бањој Луци. Ожењен је Магдаленом и отац ћерке Хане и сина Филипа. Има двоје унука, Нађу и Данила.

Члан је МЕНСЕ и иноваторско-изумитељским радом бави се дуго. Најмађи је академик Српске академије изумитеља и научника (САИН) и на то је поносан. Члан је Удружења иноватора града Бање Луке, Савеза иноватора Републике Српске, Асоцијације иноватора БиХ и Савеза проналазача Србије.

До сада је десет радова пријавио у Националном патентном заводу у Сарајеву, а два су му пријављена у Међународ-

ном патентном заводу. За своје радове, иновације и изуме десетине пута је награђиван на међународним и домаћим сајмовима технике и иновација.

Дујаковић је и старији инструктор рођења с међународном лиценцом у асоцијацијама CMAS и CEDIP. Члан је удружења професионалних инструктора рођења АРИ из Србије.

Такође је и инструктор спелеологије с међународном лиценцом UIS, суоснивач и председник Спелеолошког клуба „Гремлини“ из Бање Луке. Редовно држи школе спелеологије, где ради као предавач и организатор.

Био је ангажован и за потребе Међународне агенције за тражење несталих из последњег рата на нашим просторима. Повремено ради као стручњак и консултант за спелеолошке активности и за вађење унесрећених. Са својом еки-

пом једини је у свету радио на ексхумацији и деминирању спелеолошких објеката дубљих од сто метара. Држи светски рекорд у таквим радовима, од 135 метара дубине. Инструктор је и висинских екстремних радова и техника спасавања.

Ни то није све.

Његов изум „Завој имобилизатор“, тачније „Универзални ортопедски ултралаки имобилизатор“, представљен у облику модела, односно онакав какав ће бити када постане фабрички производ, освојио је 2009. године, на престижном московског сајму иновација „Архимед“, Гран при источномосковске области, Гран при Румуније и златну медаљу сајма и златну медаљу Румуније. Уз то, за исту иновацију Дујаковић је до сада награђен с још четири Гранд прија, осам златних, пет сребрних и четири бронзане медаље, као и три специјалне награде.

– Ријеч је о револуционарном рјешењу и дизајну нове врсте имобилизатора која потпуно мијења гипс, који је до сада био у употреби код имобилизација повреда и ломова. Погодност је и у томе што је материјал тако направљен да на себи има рупице и на тај начин омогућава провјетравање, туширање и хигијену повријеђеног дијела тијела – каже Дујаковић и додаје да су га већ контактирали из Светске здравствене организације из Женеве, светски продавци медицинских препарата и поједине домаће институције.

○ Како, за још увијек, најбоље представити часно награђиваног изумитеља и академика САИН-а, а истовремено и човека који је, до пре неколико месеци, боравио и радио у Авганистану као водич паца за дејекцију шперена, објекта и возила?

– За себе, у шали, волим рећи да сам „висок, лијеп и плав“! Имам 49 година и иноваторским радом се бавим дуго, али тек од 2007. године и званично. Имам девет признатих патената,

за које сам добио 45 међународних и домаћих медаља и признања. Добио сам и Орден предсједника Републике Српске, као и плакету града Бање Лука за успјехе у области иновативности и остварену храброст. Прије пет година сам, због својих успјеха у изумитељству, примљен у Српску академију научника и изумитеља, гдје сам и најмлађи академик. Међутим, у нас обично постоје стереотипи да су особе које се баве науком помало смотане, али то за мене, очигледно, не важи...

○ Каријеру сјте зајочели као војно лице. Догађаји који су уследили крајем прошлог века увелико су променили Ваш живот и интересовања. Како то објашњавајте и оtkуд жеља да се истражује неистражено?

– Давне 1985. године завршио сам војну школу и почео службовати у тадашњој ЈНА. Школовао сам се у Сарајеву и Београду и то су биле моје најбоље године живота. Нормално, службовање у војсци ме је одвело и у друге градове. Имао сам срећу да сам одмах радио у Београду. После сам добио прекоманду у Сарајево, потом у Мостар. Тамо сам се скрасио и после неколико година формирао породицу. Почетак распада СФРЈ затекао ме је на командирским дужностима. Међутим, од ране младости био сам знатижељног духа и помало се бавио истраживачким радом. Већ тада сам видио да није много паметно показивати способност иновативног размишљања. Тако сам, у случајевима кад сам имао оригинално рјешење за неки проблем, увијек говорио да сам то већ негдје видео или да тако раде и остали. Касније сам због свог хонорарног хобија (висински радови и чишћење олука) почео да правим и своја иновативна рјешења, која сам затим и патентирао.

○ Пуш Вас је одвео и у далеки Тексас. Шта сјте тамо радили?

– Када сам, на приједлог пријатеља, конкурисао за посао керовође у Авганистану, најпре сам морао у Америци положити испит и добити сертификат да сам оспособљен за рад са псом. Тамо сам боравио три мјесеца и могао сам, из прве руке, да видим и амерички начин живота. Морам бити искрен и рећи да ме све то у Тексасу није оставило без даха. На први поглед може се видјети огромно богатство које вас окружује, али кад се мало боље загледате и удубите такође видите да и тамо постоји огроман јаз међу становништвом. Односно, да и тамо постоји екстремна биједа наспрам великог богатства, проблеми између етничких група, бијелаца и Мексиканаца.

○ Да ли сјте се прибојавали огласка у Авганистану? Шта сјте очекивали, а шта тамо стварно заштели?

– У глави сам имао некакав стереотип, односно оно што се могло видјети у медијима. Нормално да је постојао одређени страх, али сам такође знао гдје идем и чиме ћу се бавити.

○ Посао који сјте тамо радили веома је ризичан.

– У Авганистану сам био ангажован на пословима керовође. Мој основни задатак била је контрола уласка возила и људи у интернационалне базе. Нормално да је био изузетно ризичан, јер је увијек постојала опасност да неко покуша терористички напад. Имао сам срећу да никада није било напа-

ОД ТЕРОРИСТА

Локални дечаци, који живе близу базе, не крију пријатељски однос према међународним војницима

да ауто-бомбама на неку од база у којима сам радио, мада је било ракетних и пушчаних напада.

Q Рекли сīе нам да је у Авганисīану било и гостіа људи с Балкана. Да ли су и шіамо іосііајале „разлике” међу вама, као шііо, обично, іосііоје овде?

– Не могу гријешити душу па рећи да је било тих проблема... Јер у било коју базу да одете тамо ћете прво потражити неког од својих земљака. А то значи сваког ко живи у некој од република бивше Југе. А онај ко има свој став о нечему труди се да то задржи за себе. Уосталом, било која јавна реакција појединца, која се могла протумачити као политичка, обавезно је повлачила за собом и губитак посла. Наравно, било је провокација на националној и вјерској основи, али у суштини ништа страшно.

Q Негде сам ірочіііао да су у Авганисīану веома іоіуларне борбе іаса.

– У Авганистану су популарна три спорта. Први је рвање и Авганистанци су у свијету познати баш по томе. То, највјероватније, има своје коријен у чињеници да су Авганистанци били дуго под Монголима.

Други омиљени национални спорт јесте борба паса. У том спорту су кристално јасна правила. Окупи се цијело село и направе импровизовану арену. У арену се доведу локални псећи фаворити, односно код нас мало познати авганистански овчари. Ријеч је о једној од највећих раса паса у свијету. Личе на наше шарпланинце, само што су авганистански овчари већи за трећину. И много луђи. Побједник је онај пас који преживи.

Q Коју је іірећі сіоріі?

– Трећи спорт који је омиљен у Авганистану је бузкаши. Побједници и истакнути учесници тог спорта су национални јунаци Авганистана. Бузкаши је омиљен у цијелој централној Азији, мада је био забрањен, као и много тога за вријеме тоталитарног режима талибана. Име бузкаши вуче поријекло из староперсијског језика и могло би се превести као „вуча козе”. Наиме, основни предмет пажње је коза (или мање теле) којој се одсијече глава. Сви учесници се подијеле у двије екипе и за вријеме утакмице јашу на коњима. Циљ

Смешіај у шііору са іісом

је да било ко од учесника узме главу козе или телета и да је убади у импровизовани круг или рупу. Могу се гурати, обарати, тући, ударати канџијама по глави... Није риједак случај да, у току утакмице, настрада и неко од учесника. Смртни случајеви су чести. У последње вријеме, да би се лакше разликовали учесници, они на својим импровизованим дресовима, односно националној одјећи, имају бројеве на леђима. Појединци на глави, умјесто традиционалних марама, имају и тенковске шлемофоне, који су им остали још из рата са СССР-ом. За вријеме организованих турнира екипе имају ограничено вријеме. Како сам чуо од Авганистанаца, прије су утакмице трајале данима.

Q Какав је Авганисīан и његови сііановници? До нас долазе, углавном, само негаііивне вестіі с ііог іодручја и не знамо много о ііим људима. Јестіе ли се дружили са некима од њих?

– Због природе посла често сам контактирао локално становништво. Ријеч је о часним и поштеним људима, који су изузетно традиционално васпитани. Ако изузмемо чињеницу да нису сви у прилици да одржавају висок ниво хигијене, остало им се не може замјерити. Ислам је доминантна религија и све је томе прилагођено, обавезне молитве у току дана и слично. Када је вријеме поста они у току дана не пију воду нити једу, али сам примијетио да се тога придржавају само ако су у некој групи, заједно... Ако су сами, онда се тога не придржавају баш стриктно.

Становништво је подијељено у велики број етничких група. Доминантне су Паштуни, Таџици и Хазари. Авганистан је једина земља у свијету која због јако изражене традиције има Министарство за племенске односе.

Бракови се и даље уговарају између породица и није ријеткост да се младенци виде тек на вјенчању. Цијена за једну фину, полно зрелу дјевојку (80 одсто дјевојака се вјенча прије своје шеснаесте године живота), необразовану и богату је око 5.000 долара, па и више. Ако случајно дјевојка има плаве очи онда је њезина цијена и двоструко већа. Мада, има код њих и других специфичности... Поред дјевојака, пожељни су и љепушкасти мушкарци, у ствари дјечаци. Није ријеткост да се, у неким руралним дијеловима Авганистана богатство породице не огледа у томе колико неко има жена, које служе за основну репродукцију, већ у томе колико има дјечака за забаву.

Њих зову dancing boys. Могу се препознати по лијепој одјећи, нокти су им офарбани у црвену боју (кана) и на одјећи имају минијатурне звончиће. Учествују на забавама и вјенчањима. Међутим, на свим њиховим забавама мушкарци су строго одвојени од жена. Неке породице у Авганистану, које имају лијепе синове, свјесно им нагрђују лица видљивим ожљицима да случајно не би били отети.

Q Ви сііе и сііелеолог, инсіірукііор рођења, ііараглајдерисііа... Кад сіііжеііе да се бавіііе свим ііим изузетііним сііорііовима и аііракііивним занимањима?

– И мени је, као и другима, за све те активности проблем вријеме, мада сам, у све то, улазио постепено. Када бих успео да постигнем одређени ниво у једном од тих спор-

Локација Мазар-Е-Шариф на северу Авганистана, где се радило са војницима из Јерменије. Ту почиње ситејска клима, па су лепа изузетно шибла.

АМЕРИЧКА КОМПАНИЈА АМК9

Дујаковића је у Авганистану ангажовала позната америчка компанија АМК9 као водич специјално обучених паса за откривање и детектовање мина и експлозива. Најпре је завршио курс керовође у Тексасу, а затим га је наставио у Кандахару.

– Нисам се покајао што сам отишао у Авганистан јер је у нас велика криза и нема посла. Како год, посао који сам тамо радио доста је опасан. Ради се на откривању (потенцијално) минираних места, на прегледу возила, људи, разних просторија, површина... За такве послове постоји посебна врста тренинга и, свака два-три мјесеца, овлашћена лица проверавају да ли смо у раду са својим псима напредовали или назадовали – каже Зоран и објашњава:

– И раније сам, док сам био у Војсци, био у контакту са псима и водичима. Међутим, овдје је организација другачија. Са службеним псом ви морате да вршите и његову основну обуку и тренинге. Један водич може да ради само са једним псом, а кад је он одсутан други могу тог пса само да хране и шетају. Никако не смеју да га воде да ради детекцију. Једино ако се водич и пас силом прилика раздвоје, наредни водич мора да положи испит за рад са тим псом.

това, онда бих, из знатижеље, започињао нешто ново. И тако у круг. Инструктор сам спелеологије, инструктор роњења (М2) и инструктор техника спасавања. Тренутно волонтирам у Горској служби спасавања у Бањој Луци. Почео сам да летим параглајдером, али сам морао да направим паузу у том спорту када сам отишао у Авганистан. Сада обнављам претходна знања и вјештине. Но, иако је вријеме највећи проблем некако се уклапам, јер сам увијек тврдио да добра организација завршава више од пола посла. Тренутно пишем књигу која ће бити у стилу трилера, у њу уклапам нека своја специфична искуства и сазнања. Мислим да ће бити занимљива... Када уграбим мало слободног времена, за своју душу, свирам кларинет, гитару и укулеле...

Да се враћимо на почешак... Бавише се изумитељством дуго и носилац сите бројних признања и награда за свој рад. Где Вас је све иновативни рад одвео, са каквим људима сите имали прилику да се срећнете, шта сада истражујете?

– Изумитељством се бавим откад знам за себе. Прву пријаву патента урадио сам 2007. године. Тада сам почео да излажем иновације на домаћим и интернационалним сајмовима изума и интелектуалне својине. Од почетка ми је то било интересантно. Наступао сам прво у Бањој Луци, гдје сам за први патент добио сребрну медаљу. Исти патент сам после излагао на сајмовима иновација по цијелом свијету и добијао за њега углавном златне медаље. Наредни патент сам пријавио за сајам у Бањој Луци и освојио бронзану медаљу. За исту ствар сам, доцније, на највећим сајмовима у свијету, добијао најпрестижније награде. Сем тога и Гран при у Москви, Нирнбергу и Румунији. И седам златних медаља за тај рад... Хоћу да кажем да, понекад, странци више цијене наш рад и знање него ми сами.

Своје радове излагао сам и на сајмовима у региону (Београд, Загреб, Нови Сад), гдје сам углавном добијао сребрне и бронзане медаље, плакете... Добио сам плакету града Бање Луке и орден председника Републике Српске. До сада укупно око 50 медаља и признања.

Током ових година сретао сам често особе које се, као и ја, баве изумитељством. Међу њима је било врло занимљивих, позитивних, али и зловних особа.

У авганистанској провинцији Вардак, близу границе с Пакистаном. У патролу се обавезно носи вода за пса.

Тренутно радим на неколико идеја које су у вези с новим техникама спасавања с високих објеката. Такође и на новом концепту искористићавања обновљивих извора енергије, затим на иновативном начину организовања саобраћаја у великим урбаним срединама... Међутим, морам да кажем да и ја, као и сви изумитељи у нас, имам проблем с инвеститорима. Данашњи бизнисмени, односно људи који би могли да уложе новац у нове идеје, пројекте и изуме, углавном продају робу на велико и не занима их улагање у нове технологије. Они сматрају да је ту зарада несигурна. Отуда тај раскорак између добрих идеја и пројеката наших људи и онога што обично називамо реализацијом... ■

Душан МАРИНОВИЋ